

SKOLININKO TURTO PAIEŠKA VYKDYMO PROCESĖ

Dr. Vigintas Višinskis

*Mykolo Romerio universiteto Teisės fakulteto Civilinio proceso katedra
Ateities g. 20, LT-08303 Vilnius
Telefonas 271 45 93
Elektroninis paštas cpk@mruni.lt*

Pateikta 2005 m. spalio 18 d., parengta spausdinti 2006 m. kovo 6 d.

Santrauka. Valstybė, nustačiusi piliečiams teisminę pažeistų teisių gynimo tvarką, prisiėmė pareigą sukurti gerai funkcionuojančią teismo sprendimų vykdymo sistemą. Kad skolininkas, siekdamas išvengti išieškojimo nukreipimo, negalėtų paslėpti savo turto, turi būti naudojamos visos valstybės turimos priemonės, leidžiančios surasti šį turtą ir visiškai įvykdyti teismo sprendimą.

Straipsnyje nagrinėjamas skolininko turto paieškos vykdymo procese teisinis reglamentavimas. Svarbiausi norminiai aktai, kuriuose nustatytos antstolio teisės ieškoti skolininko turto, yra Civilinio proceso kodeksas ir Antstolių įstatymas. Autoriaus nuomone, antstolio valdingi įgaliojimai yra viena iš pagrindinių priedaidų, leidžiančių efektyviai ieškoti skolininko turto. Straipsnyje išskiriami keli pagrindiniai šaltiniai, iš kurių galima gauti informaciją apie skolininko turtą. Tai trečiųjų asmenų turima informacija apie asmens turtą. Didžiausią reikšmę turi duomenys, saugomi valstybės registruose. Kitas svarbus informacijos šaltinis – tai paties skolininko antstoliui suteikta informacija. Skolininko pareiga suteikti duomenis apie turimą turtą nustatyta CPK 645 straipsnyje. Kai kurią informaciją apie skolininko turtą gali suteikti vykdomąjį dokumentą išduodanti institucija. Turtas gali būti surastas antstoliui tiesiogiai jo ieškant pas skolininką.

Pagrindinės sąvokos: civilinis procesas, vykdymo procesas.

IŽANGA

Teismo sprendimų vykdymo institucijos yra dalis valstybės prievartos aparato. Stiprėjant valstybinei valdžiai didėja ir valstybės institutų, taip pat ir teismo sprendimus vykdančių institucijų reikšmė. Valstybė, nustačiusi savo piliečiams teisminę pažeistų teisių gynimo tvarką, prisiėmė pareigą sukurti gerai funkcionuojančią teismo sprendimų vykdymo sistemą. Kad skolininkas, siekdamas išvengti išieškojimo nukreipimo, negalėtų paslėpti savo turto, turi būti naudojamos visos valstybės turimos priemonės, leidžiančios surasti šį turtą ir visiškai įvykdyti teismo sprendimą.

Dabartiniame pasaulyje vis sunkiau sekti turto judėjimą ir vykdyti jo paiešką. Veiksminga informacijos gavimo sistema gali iš esmės padidinti vykdymo proceso efektyvumą, sumažinti jo išlaidas.

Rezultatyvi skolininko turto paieška – viena iš pagrindinių sąlygų sėkmingai įvykdyti turtinio pobūdžio

sprendimą. Lietuvoje galiojantis skolininko turto paieškos vykdymo procese teisinis reglamentavimas iki šiol nebuvo nagrinėtas. Tai paskatino įsigilinti į šiuos klausimus, apžvelgti užsienio valstybių patirtį, atskleisti praktikoje kylančias problemas ir pasiūlyti teisinio reglamentavimo tobulinimo būdus.

Antstolio teisinis statusas leidžia jam efektyviai ieškoti skolininko turto. Civilinio proceso kodekse (toliau tekste – CPK) [1] ir Antstolių įstatyme [2] įtvirtinti antstolio valdingi įgaliojimai. Šie įstatymai taip pat suteikia antstoliui teisę gauti informaciją apie skolininko turtą iš trečiųjų asmenų. Dar vienas galimas informacijos apie skolininko turtą šaltinis – procesinė galimybė antstoliui tiesiogiai ieškoti skolininko turto bei įpareigoti skolininką deklaruoti turtą. Tam tikrą informaciją apie skolininko turtą gali suteikti vykdomąjį dokumentą išduodanti institucija.

INFORMACIJOS APIE SKOLININKO TURTĄ GAVIMAS IŠ TREČIŲJŲ ASMENŲ

CPK 585 straipsnis nustato, kad antstolio reikalavimai vykdyti sprendimus, pateikti turimą informaciją apie skolininko turtinę padėtį, susipažinti su sprendimams vykdyti būtinais dokumentais arba susilaikyti nuo veiksmų, galinčių trukdyti vykdyti sprendimus, išskyrus įstatymų nustatytus atvejus, privalomi visiems asmenims ir turi būti įvykdyti per antstolio nustatytą terminą.

Tokio reglamentavimo tikslas – nustatyti antstolio, kaip pagrindinio vykdymo proceso subjekto, vykdančio teismų sprendimus, įgaliojimus kitų asmenų atžvilgiu. Teismo sprendimas – valstybės teisminės valdžios aktas, priimamas ir skelbiamas valstybės vardu. Teismo sprendimo įvykdymas užtikrinamas valstybės nustatytomis prievartos priemonėmis. Kad antstolis galėtų realiai vykdyti savo funkcijas, valstybė jam suteikia valdingus įgaliojimus. Antstolio valdingi įgaliojimai ribojami antstolio funkcijomis – antstolio reikalavimai, nesusiję su sprendimų vykdymu kitiems asmenims, privalomi tiek, kiek tai numato įstatymai.

Antstolio teisė reikalauti įvykdyti sprendimą yra bendroji antstolio teisė, tiesiogiai nesiejama su skolininko turto paieška. Tačiau kitos CPK 585 straipsnyje nustatytos antstolio teisės yra tiesiogiai nukreiptos padėti priverstinai įvykdyti sprendimą: surasti skolininko turtą ir jį išsaugoti.

Kartu CPK 585 straipsniu nustato ir sankcijas už antstolio reikalavimo nevykdymą bei galimybę taikyti valstybės prievartą. Asmeniui, kuris nevykdo antstolio reikalavimo arba kitaip kliudo antstoliui vykdyti vykdomuosius dokumentus, teismas gali skirti iki tūkstančio litų dydžio baudą. Jeigu antstoliui kas nors kliudo vykdyti vykdomuosius dokumentus, antstolis kliūtims pašalinti kviečia policiją. Šiuo atveju policijos dalyvavimas būtinas.

Viena iš svarbiausių sąlygų sėkmingai įvykdyti piniginio pobūdžio išieškojimą yra skolininko turto suradimas. Todėl antstoliui suteikta teisė reikalauti pateikti informaciją apie skolininko turtinę padėtį ir susipažinti su sprendimams vykdyti būtinais dokumentais. Šis reikalavimas taikomas tiek skolininkui, tiek tretiesiems asmenims. Reikalavimas skolininkui pateikti informaciją apie savo turtą gali būti įgyvendinamas CPK 645 straipsnyje nustatyta tvarka.

Be CPK normų, antstolio teisę gauti informaciją detalizuoja ir išplečia Antstolių įstatymas. Pagal Antstolių įstatymo 22 straipsnį antstolis turi teisę neatlygintinai gauti iš Valstybinės mokesčių inspekcijos prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos, Valstybinio socialinio draudimo fondo įstaigų, kadastrų ir registrų bei kitų fizinių ir juridinių asmenų, tarp jų iš bankų ir kitų kredito bei finansų įstaigų reikalingus duomenis, nesvarbu, kokia forma ar būdu jie pateikti, dokumentų nuorašus, kopia forma ar būdu jie pateikti, dokumentų nuorašus, kompiuterinių laikmenų duomenis arba jų kopijas apie skolininko turtą, lėšas, pajamas, išlaidas ir veiklą bei kitus duomenis, reikalingus antstolio funkcijoms atlikti.

Atkreiptinas dėmesys, kad Antstolių įstatymas, kitaip negu CPK 585 straipsnis, numato, jog antstolis gali gauti informaciją ne tik vykdydamas vykdomuosius dokumentus, bet ir atlikdamas kitas savo funkcijas: teismo pavedimu konstatuodamas faktines aplinkybes, perduodamas ir įteikdamas dokumentus Lietuvos Respublikoje esantiems fiziniams ir juridiniams asmenims, atlikdamas kitas įstatymų nustatytas funkcijas (Antstolių įstatymo 21 str. 1 d.). Tačiau antstolis negali reikalauti pateikti informaciją, kurios reikia teikiant paslaugas: saugant (administruojant) turtą vykdymo procese, konstatuojant faktines aplinkybes, perduodant ir įteikiant dokumentus Lietuvos Respublikoje esantiems fiziniams ir juridiniams asmenims nesant teismo pavedimo, teikiant teisinės konsultacijas, aukciono tvarka realizuojant įkeistą kilnojamąjį turtą, tarpininkaujant vykdant turtines prievoles (Antstolių įstatymo 21 str. 2 d.).

Mūsų nuomone, diskutuoti kai kurie aspektai, reglamentuojantys trečiųjų asmenų pareigą pateikti antstolio reikalaujamą informaciją. Skolininko turto paieškos išlaidos tiesiogiai susijusios su sprendimo vykdymu, todėl priskirtinos prie vykdymo išlaidų (CPK 609 str. 1 d. 8 p.). Pagal CPK 610 straipsnį visas vykdymo išlaidas apmoka išieškotojas. Įvykdžius sprendimą šios išlaidos išieškomos iš skolininko.

Kaip minėta, Antstolių įstatymas numato, kad antstolis gali reikalauti pateikti informaciją, reikalingą sprendimui vykdyti, įvairiomis formomis (dokumentų nuorašus, kompiuterinių laikmenų duomenis ar jų kopijas). Tokios informacijos pateikimas gali būti susijęs su nemažomis išlaidomis, jeigu antstolio reikalavimui įvykdyti reikia atlikti informacijos paiešką, daryti dokumentų kopijas, kompiuterines laikmenas. Asmuo kopijas ir laikmenas antstoliui turi pateikti nemokamai, todėl faktiškai dalį vykdymo išlaidų valstybė perkelia tretiesiems asmenims, niekaip nesusijusiems su vykdymo procesu. Tokį reglamentavimą būtų galima pateisinti, jeigu išlaidų našta tektų tik valstybės institucijoms, nes užtikrinti, kad teismo sprendimai būtų įvykdyti – valstybės pareiga. Tačiau antstoliui nemokamai informaciją turi suteikti ne tik privatūs juridiniai asmenys, bet ir fiziniai asmenys. Todėl Antstolių įstatymo nuostata, įpareigojanti visus asmenis antstoliui informaciją teikti nemokamai, nelogiška ir neteisinga. Juo labiau kad pagal Sprendimų vykdymo instrukcijos [3] 3 lentelės 5 punkte antstoliui už kiekvieną užklausą, susijusią su skolininko turtine padėtimi, nepriklausomai nuo užklausos formos ir pateikimo būdo, turi būti išieškoma iš skolininko po 3 litus.

Reikia pripažinti, kad kai kuriose valstybėse teismo vykdytojas turi teisę gauti nemokamą informaciją. Pavyzdžiui, Suomijoje teismo vykdytojai elektroniniu būdu gali nemokamai gauti informaciją iš mokesčių inspekcijos, nekilnojamojo turto, transporto priemonių registrų [4, p. 232]. Portugalijoje teismo vykdytojai nemokamai gali gauti informaciją apie skolininko gyvenamąją vietą [4, p. 234]. Tačiau šiose valstybėse teismo vykdytojas gauna informaciją tik iš valstybės finansuojamų institucijų.

Antstolio teisė gauti informaciją apie skolininko turtą nurodyta kai kuriuose poįstatyminiuose aktuose. Lietuvos Respublikos Vyriausybė 2003 m. liepos 15 d. priėmė nutarimą [5] Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. liepos 12 d. nutarimo Nr. 1129 „Dėl nekilnojamojo turto registro nuostatų patvirtinimo“ pakeitimo. Pagal šių nuostatų 97 straipsnio 2 punktą pirmosios duomenų apsaugos klasės duomenys apie nekilnojamojo turto teikiami pagal turto adresą, turto identifikatorių (unikalų kodą), fizinio ar juridinio asmens pavadinimą ir fizinio ar juridinio asmens identifikatorių (asmens kodą). Šios duomenų apsaugos klasės duomenys gali būti teikiami antstoliams gavus jų prašymą, kuriame turi būti nurodytas duomenų naudojimo tikslas ir pasižadėjimas tų duomenų neatskleisti tretiesiems asmenims.

Lietuvos Respublikos Vyriausybė 2003 m. rugpjūčio 21 d. priėmė nutarimą „Dėl Ginklų registro reorganizavimo į Valstybinį ginklų registrą ir Valstybinio ginklų registro nuostatų patvirtinimo“ [6]. Pagal šio nutarimo 45 punktą antstoliai turi teisę gauti Ginklų registro duomenis ir jais naudotis tiek, kiek reikia jų tiesioginėms tarnybinėms funkcijoms atlikti.

Nors Antstolių įstatymas suteikia antstoliui teisę reikalauti informacijos iš visų asmenų, ši teisė nėra absoliuti. Galiojantys įstatymai nustato, kad kai kuri informacija gali būti pateikiama tik ribotam asmenų ratui. Remiantis Valstybės ir tarnybos paslapčių įstatymo [7] 2 straipsnio 1 punktu, išlaptinta informacija laikoma paslapčių subjekto pripažinta valstybės ar tarnybos paslaptimi informacija apie dokumentų, darbų, gaminių ar kitų objektų buvimą, esmę ar turinį, taip pat tokia paslaptimi pripažinti patys dokumentai, darbai, gaminiai ar kiti objektai, jei šiuos objektus ar informaciją reikia apsaugoti nuo praradimo ar neteisėto atskleidimo. Pagal minėto įstatymo 9 straipsnio 2 dalį susipažinti su valstybės paslaptį sudarančia informacija gali tik specialius leidimus turintys asmenys. Antstolis tokios informacijos reikalauti negali.

Vertinant Lietuvoje galiojančias teisės normas, reglamentuojančias antstolio teisę gauti iš trečiųjų asmenų informaciją apie skolininko turtą, reikia pažymėti, kad jos yra labai liberalios ir leidžia gauti visą trečiųjų asmenų turimą reikiamą informaciją. Panaši sistema veikia ir kitose Europos valstybėse, tačiau yra valstybių, kuriose teismo sprendimus vykdančių pareigūnų galimybės gauti informaciją apie skolininko turtą labai ribotos.

Danijoje teismo vykdytojas, atlikdamas savo pareigas, gali naudotis mokesčių tarnybos duomenų bazėmis. Ten galima rasti informacijos apie skolininko darbo pajamas, socialinio draudimo išmokas bei kitas pajamas [8, p. 177].

Švedijoje ieškant skolininko turto galima naudotis valstybinių turto registrų, taip pat ir mokesčių tarnybos, duomenimis [9, p. 309–310]. Tretieji asmenys, pavyzdžiui, skolininko partneriai, taip pat privalo informuoti vykdydama atliekančias institucijas apie skolininko turimą turtą. Skolininkas arba tretysis asmuo, atsisakęs teikti tokią informaciją, gali būti nubaustas bauda. Baudas

skiria Apygardos teismas, o jų dydis nėra specialiai reglamentuotas [10, p. 9].

Be kompiuterizuoto vykdymo registro, Švedijoje vykdymo institucijos turi nuolat veikiančią informacinę duomenų bazę, kuri suteikia informaciją, esančią nacionaliniuose registruose:

- mokesčių duomenų bazėje (pajamų šaltiniai, banko sąskaitos, nekilnojamas turtas (įkainojimo verte));
- Nacionaliniame patentų biure (ribotos atsakomybės įmonių duomenys, partnerystės susitarimai);
- Transporto priemonių registre;
- Nekilnojamojo turto registre.

Be šių registrų, vykdymo institucijos turi teisę reikalauti informacijos iš registrų, esančių socialinio draudimo institucijose, santuokos registre, laivų bei orlaivų registruose [11, p. 31].

Ispanijoje įstatymai nereguliuoja informacijos apie skolininko turtą gavimo. Tačiau išieškojimą vykdančios pareigūnas gali užklausti valstybines įstaigas, bankus apie skolininko turtą [8, p. 145].

Kitokia padėtis Prancūzijoje. Čia teismo vykdytojas gali gauti tik viešai skelbiamą informaciją. Jeigu teismo vykdytojui pačiam nepavyko gauti reikiamos informacijos apie skolininką ir jo turtą, galima kreiptis į prokurorą su prašymu, kad tokią informaciją gautų jis. Kartu su prašymu teismo vykdytojas prokurorui turi pateikti vykdomojo dokumento kopiją bei įrodymus, patvirtinančius, kad teismo vykdytojas pats nesėkmingai bandė gauti informacijos apie skolininką ir jo turtą. Tačiau teismo vykdytojas gali prašyti prokuroro gauti tik šiuos duomenis: organizacijos, kurioje atidaryta skolininko sąskaita, adresą, paties skolininko adresą ir skolininko darbdavio adresą. Prokuroro reikalavimu visi asmenys privalo suteikti jam reikalaujamą informaciją. Tačiau jeigu prokuroras per tris mėnesius neatsako į teismo vykdytojo prašymą suteikti informaciją, laikoma, kad prokuroras tokios informacijos neturi [12, p. 97–98].

Portugalijoje teismo vykdytojui neturi teisės reikalauti informacijos apie skolininko turtą iš trečiųjų asmenų [4, p. 234].

Škotijoje teismo sprendimus vykdančios šerifai gali gauti tik viešai skelbiamą socialinių tarnybų ir mokesčių inspekcijos registrų informaciją [4, p. 235].

SKOLININKO PROCESINĖ PAREIGA PATEIKTI DUOMENIS APIE TURIMĄ TURTĄ

Iki naujos redakcijos CPK įsigaliojimo Lietuvoje veikę įstatymai nenumatė skolininko pareigos suteikti antstoliui informaciją apie turimą turtą, nors daugelyje kitų valstybių toks informacijos gavimo būdas yra vienas iš pagrindinių vykdymo procese.

Vokietijoje skolininkas privalo nurodyti turimą turtą ir jo buvimą vietą, jeigu išieškotojas įrodo, kad jis neturi kitokių galimybių atgauti skolą. Remiantis Vokietijos CPK 807 straipsniu, informacija gaunama specialaus proceso (*eidesstatliche versicherung*) metu. Nurodydamas savo turtą skolininkas, prisiekęs sakyti tiesą, turi at-

sakyti į nustatytos formos anketoje pateiktus klausimus. Panašus įstatymas yra ir Austrijoje. Pažymėtina, kad už informacijos apie turta nepateikimą Vokietijoje gali būti skiriama pinigine bauda arba iki 6 mėnesių areštas. Tokios sankcijos taikomos ir juridiniams asmenims. Areštu gali būti nubaustas asmuo, nuo kurio valios priklauso nustatyto veiksmo atlikimas. Tačiau skolininkas bet kada gali pateikti informaciją apie savo turta ir tada areštas nutraukiamas [13, p. 118, 126; 4, p. 231–232].

Graikijoje teisėjas gali pareikalauti, kad skolininkas deklaruotų visą savo turta, net ir ta, į kuri negali būti nukreipiamas išieškojimas. Jeigu skolininkas atsisako deklaruoti savo turta, jis gali būti nubaustas iki vienerių metų laisvės atėmimo bausme [14, p. 295–296].

Danijoje teismo vykdytojas gali reikalauti, kad skolininkas pateiktų visą informaciją apie savo turta. Melagingas turto deklaravimas vertinamas kaip melagingas paliudijimas. Skolininkas, atsisakantis deklaruoti savo turta, gali būti įkalintas iki 6 mėnesių. Be to, teismo antstolis gali kreiptis į policiją ir prašyti padėti surasti skolininko turta [8, p. 177].

Švedijoje įstatymai taip pat įtvirtina skolininko pareigą pateikti informaciją apie turta. Išieškojimą vykdančis pareigūnas gali reikalauti iš skolininko pateikti raštišką savo turto deklaraciją [9, p. 309–310]. Jeigu skolininkas nesumoka skolos, vykdyto institucijos kreipiasi į jį su prašymu pateikti informaciją apie turimą turta ir jo buvimo vietą. Skolininkui gali būti duotas nurodymas pateikti jo turimo turto sąrašą bei pasirašyti sąžiningą ir garbingą patvirtinimą, kad sąrašė pateikta informacija yra teisinga [10, p. 9].

Anglijoje skolininkas, jam prisiekus, gali būti apklauiamas apie turimą turta. Olandijoje skolininkas neprivalo pateikti informacijos apie savo turta. Teismo vykdytojas tik gali užklausti trečiuosius asmenis apie skolininko turta [8, p. 175].

Kanados Ontarijo provincijos įstatymai taip pat įpareigoja skolininką deklaruoti turimą turta bei galimus pajamų šaltinius. Jei skolininkas yra juridinis asmuo, turta turi deklaruoti jo vadovas. Iš skolininko galima reikalauti nurodyti turimą turta vieną kartą per 12 mėnesių [15, p. 170–171].

Vertinant užsienio valstybių praktiką atkreiptinas dėmesys į tai, kad daugelyje valstybių numatytos labai griežtos sankcijos skolininkui už atsisakymą informuoti apie turimą turta ar neteisingos informacijos suteikimą. Tokios veikos kriminalizavimas rodo griežtą valstybės požiūrį į skolininko siekimą nuslėpti turta. Lietuvos įstatymai baudžiamosios atsakomybės skolininkui už vengimą pateikti informaciją apie turimą turta ar melagingos informacijos pateikimą nenumato.

Pagal CPK 645 straipsnio 1 ir 2 dalį skolininkas privalo antstolio reikalavimu raštu pateikti duomenis apie turimą turta ir jo buvimo vietą, pas trečiuosius asmenis esantį turta, lėšas kredito įstaigose. Jeigu reikalavimas pateikti duomenis apie turimą turta ir jo buvimo vietą pateikiamas juridiniam asmeniui, už tokio reikalavimo įvykdymą atsakingas juridinio asmens vadovas.

Įstatymas neapibrėžia sąlygų, kurioms esant antstolis gali įpareigoti skolininką pranešti duomenis apie tu-

rimą turta, todėl turi būti vadovaujama bendrais vykdyto procese taikomais principais. Toks reikalavimas gali būti taikomas, jei tai būtina, kad sprendimas būtų sėkmingai įvykdytas. Įpareigojimas pranešti apie turimą turta neturėtų būti skiriamas, jeigu tokia informacija, be neigiamos įtakos vykdyto procesui (operatyvumo, ekonomiškumo principai), gali būti gauta iš kitų šaltinių.

Vykdyto procese antstolis neturi teisės rinkti informacijos, kuri nebūtina vykdančiam vykdomajam dokumentui. Todėl informacijos apie skolininko turta gali būti reikalaujama tik vykdančiam vykdomajam dokumentui dėl pinigų ar konkretaus turto išieškojimo iš skolininko. Nepiniginio pobūdžio vykdomosiose bylose tokios informacijos negali būti reikalaujama.

Pagal CPK 658 straipsnį antstolis, įteikęs ar išsiuntęs raginimą įvykdyti sprendimą, gali įpareigoti skolininką CPK 645 straipsnyje nustatyta tvarka pateikti duomenis apie turimą turta. Tokio teisinio reglamentavimo pagrindumas diskutuotinas dėl kelių priežasčių.

Įpareigojimo pateikti duomenis apie turimą turta tikslas – surasti skolininko turta ir nukreipti į jį išieškojimą. Daugeliu atvejų antstolis turi galimybę operatyviai sužinoti apie skolininko turimą turta elektroniniu būdu pateikdamas užklausas turto registrams (nekilnojamojo turto, transporto priemonių, hipotekos ir kt.), todėl nėra būtinumo iki priverstinio vykdyto pradžios įpareigoti skolininką pateikti informaciją apie turimą turta. Skolininko įpareigojimas pateikti informaciją apie turimą turta objektyviai negali sutrukdyti skolininkui šį turta perleisti arba paslėpti.

Pradėdamas vykdyto procesą antstolis įteikia skolininkui raginimą įvykdyti sprendimą. Įteikdamas raginimą skolininkui turi kelis tikslus. Pirmiausia skolininkas raginamas įvykdyti sprendimą gera valia, t. y. netaikant priverstinio vykdyto procedūros. Be to, skolininkas raginimu išpėjamas apie gresiančią vykdyto proceso pradžią ir pasekmes. Raginimas įvykdyti sprendimą suteikia skolininkui galimybę ginti savo teises. Skolininkas gali skųsti antstolio veiksmus (CPK 510 str.), jeigu vykdyto procesas pradėtas pažeidžiant įstatymo reikalavimus, bei pasinaudoti vykdyto proceso skolininkui suteiktomis procesinėmis teisėmis, pavyzdžiui, informuoti antstolį apie galimybę išieškoti iš darbo užmokesčio (CPK 663 str. 1 d.), nurodyti pirmesnės eilės turta, iš kurio turi būti vykdomas išieškojimas (CPK 664, 665 str.), ir kt. Tačiau visi šie tikslai nukreipti į tai, kad skolininkas gera valia įvykdytų sprendimą arba pasinaudotų procesinėmis priemonėmis ginti savo teises priverstinio vykdyto proceso metu.

Vykdyto procese laikomasi principo, kad priverstinio vykdyto veiksmai gali būti atliekami tik pasibaigus antstolio raginime įvykdyti sprendimą nustatytam terminui. Išimtys galimos tada, kai nesilaikant minėto principo gali būti sutrukdyti sėkmingam įvykdyti sprendimą. CPK 658 straipsnio 2 dalyje numatyta, kad tais atvejais, kai yra pavojus, jog skolininkas gali turta paslėpti, antstolis turi teisę, įteikęs ar išsiuntęs raginimą, areštuoti skolininko turta.

Informacija apie turimą turtą savo turiniu vertintina kaip slapta. Todėl natūralu, kad įpareigojimą pateikti informaciją apie turimą turtą asmuo priima neigiamai, ypač tada, kai skolininkas ketina iki raginimo įvykdyti sprendimą termino pabaigos atsiskaityti su išieškotoju. Įpareigodamas skolininką pateikti informaciją antstolis skolininkui nustato pareigą, už kurios neįvykdymą greisia sankcijos. Tokios pareigos skolininkui nustatymas vertintinas kaip priverstinio vykdymo veiksmas, kuris turėtų būti atliktas pasibaigus raginime nustatytam terminui įvykdyti sprendimą.

CPK 658 straipsnio nuostata, kad įteikęs ar išsiuntęs raginimą įvykdyti sprendimą antstolis gali įpareigoti skolininką pateikti duomenis apie turimą turtą, turi tik vieną pranašumą – jeigu skolininkas geruoju neįvykdys sprendimo, gali būti operatyviau surastas jo turtas. Tačiau šis pranašumas sąlyginis, nes, kaip minėta, vertingiausią skolininko turtą antstolis gali surasti turto registre.

Todėl, mūsų nuomone, CPK 658 straipsnis turėtų būti pakeistas ir antstoliui turi būti suteikta teisė įpareigoti skolininką CPK 645 straipsnyje nustatyta tvarka pateikti duomenis apie turimą turtą tik pasibaigus raginime įvykdyti sprendimą nustatytam terminui.

CPK 645 straipsnis nenustato, kokia forma turi būti pateiktas reikalavimas, koks turėtų būti tokio reikalavimo turinys.

Atsižvelgiant į reikalavimo pateikti duomenis apie turimą turtą pobūdį, toks reikalavimas turėtų būti skolininkui įteiktas raštu. Pateikdamas reikalavimą antstolis turi nustatyti realų reikalavimo įvykdymo terminą. Gali būti reikalaujama tik pateikti informaciją apie turimą turtą. Negali būti reikalaujama jokios kitos informacijos, pavyzdžiui, duomenų apie turto įgijimą ar perleidimą, nuosavybės teises patvirtinančius dokumentus ir pan. Gali būti reikalaujama pateikti informaciją ne apie visą turimą turtą, o apie konkretų turtą, jeigu jis priteistas iš skolininko.

CPK nenustato, kiek dažnai antstolis turi teisę reikalauti, kad skolininkas praneštų duomenis apie turimą turtą. Todėl toks reikalavimas toje pačioje vykdomojoje byloje gali būti pateiktas skolininkui kelis kartus, jeigu galima pagrįstai manyti, kad skolininko turtinė padėtis pasikeitė.

CPK 645 straipsnio 3 dalyje nustatyta sankcija už antstolio reikalavimo pateikti informaciją apie turimą turtą nevykdymą arba melagingų duomenų pateikimą bei jos taikymo sąlygos. Skolininkas laikytinas neįvykdžiusiu antstolio reikalavimo pateikti informaciją apie turimą turtą, jeigu jis, be svarbių priežasčių per antstolio nustatytą terminą nepateikė tokios informacijos arba pateikė ją ne visą (pvz., nenurodė turto buvimo vietos). Skolininkas laikytinas pateikęs melagingus duomenis, jeigu jis pateikė duomenis, žinodamas, kad jie neatitinka tikrovės ir yra klaidingi, arba esant reikalavimui pateikti informaciją apie visą turimą turtą pateikė informaciją apie dalį turto. Sprendžiant skolininko atsakomybės klausimą turėtų būti atsižvelgiama į konkrečias bylos aplinkybes ir į tai, kiek neteisingos informacijos apie turtą pateikimas neigiamai lėmė išieškojimą.

Už pareigos pateikti informaciją apie turimą turtą nevykdymą skolininkas gali būti baudžiamas tik antstolio teikimu. Kiti asmenys, pavyzdžiui, išieškotojas, tokiu prašymo teismui pateikti negali.

Sankcija už antstolio reikalavimo pateikti informaciją apie turimą turtą nevykdymą arba melagingų duomenų pateikimą – iki dviejų tūkstančių litų dydžio bauda arba iki trisdešimties parų areštas. Lietuvoje nustatyta sankcija už antstolio reikalavimo pateikti informaciją apie turimą turtą nevykdymą, palyginti su kitose valstybėse už analogiškas veikas nustatytas sankcijas, yra daug švelnesnė.

Vertinant sankcijos griežtumą turi būti atsižvelgiama į pažeidimo pobūdį ir svarbumą. Asmuo, ignoruojantis antstolio reikalavimą pateikti informaciją apie turimą turtą, iš esmės ignoruoja teismo sprendimą. Teismo sprendimu išreiškiama valstybės valia. Todėl sankcijos už tokį pažeidimą griežtumas pateisinamas. Tačiau būtina vertinti, kokią žalą antstolio reikalavimo pateikti informaciją apie turimą turtą nevykdymas daro ne tik valstybės autoritetui, bet ir pačiam vykdomo procesui.

Labai griežta sankcija galėtų turėti prevencinę reikšmę ir skolininkas vengtų slėpti turtą nuo išieškojimo.

Tačiau sėkmingą sprendimo, priimto dėl ginčo, kilusio iš prievolinių santykių, įvykdymą, dažniausiai užtikrina ne vykdomo procese pradėtos taikyti priemonės, o civilinės teisinės priemonės (turto įkeitimas, hipoteka, garantas ir pan.) bei tinkamai pritaikytos laikinosios apsaugos priemonės.

Vykdomo procese, kaip minėta, apie vertingiausią skolininko turtą antstolis operatyviai gali sužinoti iš turto registrų duomenų. Kitas skolininko turtas dažnai gali būti surastas gaunant informaciją iš trečiųjų asmenų. Tik iš skolininko paprastai gali būti gauta informacija apie buitinio pobūdžio turtą. Todėl labai vertinga informacija apie turimą turtą iš skolininko gali būti gaunama retai. Vertinant šias aplinkybes, mūsų nuomone, CPK 645 straipsnio 3 dalyje nustatyta teisinga sankcija.

Tačiau svarstyti, ar nebūtų tikslinga už minėtas veikas nustatyti papildomas sankcijas. Skolininkams, kurių veikla licencijuojama, reikalaujamos informacijos nepateikimas galėtų būti pagrindas licenciją atimti. Panašios sankcijos yra kai kuriose užsienio valstybėse. Pavyzdžiui, Šveicarijoje už dideles skolas gali būti atimta teisė verstis veikla, kuriai reikalingas leidimas. Danijoje, kai skola išdui viršija 100000 kronų, gali būti panaikinamos licencijos dirbti tam tikrą darbą [8, p. 177]. Tokių specialių sankcijų nustatymas gali turėti teigiama reikšmę skolų prevencijai.

INFORMACIJA APIE SKOLININKO TURTA PROCESINIUOSE DOKUMENTUOSE BEI SKOLININKO TURTO PAIEŠKA PAS SKOLININKĄ

Kai kurie duomenys, reikalingi sprendimui įvykdyti, būna administracinėje, baudžiamosioje ar civilinėje byloje. Tačiau CPK nenustatytas mechanizmas, kaip šie

duomenys turi būti perduoti sprendimą vykdančiam antstoliui.

Antstolis vykdymo veiksmus pradeda gavęs vykdyti vykdomąjį dokumentą. Didžiausią reikšmę vykdymo procese turi teismo išduodami vykdomieji raštai. Remiantis CPK 646 straipsnio 1 dalimi, vykdytinam sprendimui įsiteisėjus, pirmosios instancijos teismas išduoda vykdomąjį raštą. Vykdomojo rašto turinį išsamiai reglamentuoja CPK 648 straipsnis, tačiau jis nenumato galimybės vykdomajame rašte nurodyti duomenis apie skolininko turtą arba kitokią informaciją, reikalingą vykdant teismo sprendimą.

Informacija apie skolininko turimą turtą ir kiti duomenys, reikalingi vykdymo procese, gali būti pateikti vadovaujantis CPK 646 straipsnio 4 dalies nuostata, kad išduodant vykdomąjį raštą prie jo pridedami turto arešto dokumentų bei kitų byloje esančių dokumentų, reikalingų sprendimui įvykdyti, nuorašai.

Tai gali būti dokumentai apie laikinųjų apsaugos priemonių taikymą, bylose dėl sklypo ribų nustatymo gali būti sklypo planai ir pan.

Nusikaltimu padarytos žalos atlyginimo išieškojimas gali būti nukreipiamas taip pat į turtą, kuris yra bendroji jungtinė nuosavybė, jeigu teismo nuosprendyje nustatyta, kad tas turtas įgytas už nusikalstamu būdu gautas lėšas (CPK 666 str. 2 d.). Todėl jeigu teismo nuosprendyje nustatyta, kad tas turtas įgytas už nusikalstamu būdu gautas lėšas, prie vykdomojo rašto turi būti pridėtas teismo nuosprendžio nuorašas.

Kai kuriais atvejais Civilinis kodeksas (toliau tekste – CK) [16] nustato ribojimus vykdant išieškojimą iš asmenų turto. Tokiais atvejais turi būti ieškoma tik iš skolininko turto, į kurį galima nukreipti išieškojimą. Pavyzdžiui, pagal CK 3.85 straipsnio 3 dalį iš šeimos turto negali būti išieškoma kreditorių reikalavimu, jeigu kreditoriai žinojo arba turėjo žinoti, kad sandorio sudarymas nesujęs su šeimos poreikių tenkinimu ir prieštarauja šeimos interesams. Pagal CK 4.89 straipsnio 1 dalį bendraturčio dalis bendrojoje jungtinėje nuosavybėje nustatoma paties bendraturčio reikalavimu arba pasibaigus bendrosios jungtinės nuosavybės teisiniams santykiams, arba kai išieškoma iš bendraturčio turto pagal asmenines jo prievoles, jeigu kito jo turimo turto, išskyrus daiktus, turimus bendraja jungtine nuosavybe, neužtenka, kad būtų patenkinti kreditorių reikalavimai.

Todėl jei prievolės kilmė turi reikšmės nustatant turtą, į kurį gali būti nukreiptas išieškojimas, prie vykdomojo rašto turi būti pridėtas teismo sprendimo nuorašas. Tačiau ir tuomet svarbu, kad sprendimo motyvuojamoje dalyje būtų tiesiogiai parašyta apie teismo nustatytas aplinkybes dėl prievolės kilmės. Jeigu tokios tiesioginės nuorodos nėra, antstolis negali aiškinti teismo sprendimo turinio, todėl net ir pridėjus prie vykdomojo rašto sprendimo nuorašą gali kilti abejonių ieškojimo dėl pagrįstumo.

Informaciją apie skolininko turtą antstolis gali gauti ieškodamas turto jo buvimo vietoje. Pagal CPK 615 straipsnį antstolis turi teisę apžiūrėti skolininko saugyklas bei gyvenamąsias patalpas. Tokiais atvejais antstolis

gali rasti natūra esatį skolininko turtą, apie kurį nėra duomenų turto registruose arba kituose šaltiniuose.

Šiuo atveju svarbu gauti operatyvinę informaciją apie slepiamo turto buvimo vietą. Tokių duomenų gauti iš kitų šaltinių antstolis neturi galimybės. Pasinaudoti policijos pagalba taip pat nėra galimybių, nes tokios informacijos paieška policija neužsiima. Todėl privačių struktūrų įteisinta veikla galėtų būti vienintelė galimybė operatyvinės paieškos priemonėmis surasti slepiamą turtą.

IŠVADOS

1. Viena iš svarbiausių sąlygų piniginio pobūdžio išieškojimui sėkmingai įvykdyti yra skolininko turto suradimas. Lietuvoje galiojančios teisės normos, reglamentuojančios antstolio teisę gauti iš trečiųjų asmenų informaciją apie skolininko turtą, leidžia gauti visą trečiųjų asmenų turimą reikalingą informaciją.

2. Įpareigodama trečiuosius asmenis nemokamai teikti antstoliui informaciją apie skolininko turtą valstybė dalį vykdymo išlaidų perkelia tretiesiems asmenims, niekaip nesusijusiems su vykdymo procesu. Tai daryti įpareigojanti Antstolių įstatymo 22 straipsnio nuostata yra nelogiška ir neteisinga, todėl turi būti panaikinta.

3. CPK 658 straipsnio reglamentavimas turėtų būti pakeistas. Antstoliui turi būti suteikta teisė įpareigoti skolininką CPK 645 straipsnyje nustatyta tvarka pateikti duomenis apie turimą turtą pasibaigus raginime įvykdyti sprendimą nustatytam terminui.

4. Skolininkams, kurių veikla licencijuojama, antstolio reikalaujamos informacijos nepateikimas turėtų būti pagrindas licenciją atimti.

5. Ieškant skolininko turto turėtų būti įteisinta privačių struktūrų, turinčių atitinkamą licenciją, galimybė, išieškotojo prašymu ir lėšomis vykdyti skolininko turto paiešką. Tai leistų veiksmingiau ieškoti specialiai skolininko slepiamo turto.

LITERATŪRA

1. Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas. – Vilnius, 2002.
2. Valstybės žinios. 2002. Nr. 53-2042.
3. Valstybės žinios. 2005. Nr. 130-4682.
4. Jongbloed A. W. The bailiff in Europe, utopia or reality? – Kluwer-Deventer, 2004.
5. Valstybės žinios. 2003. Nr. 71-3237.
6. Valstybės žinios. 2003. Nr. 82-3750.
7. Valstybės žinios. 1999. Nr. 105-3019.
8. The execution of court decisions in civil cases. – Strasbourg: Council of Europe Publishing, 1998.
9. Kaye P. Methods of Execution of Orders and Judgements in Europe. – Chichester: John Wiley & Sons, 1996.
10. Report on The Swedish Enforcement. Administration and Legislation. – Stockholm, 2000.
11. Report on The role, organization, status and training of Bailiffs. – Varna, 2002.
12. Кузнецов Е. Н. Исполнительное производство Франции. – Издательский дом Санкт-Петербургского университета, 2005.

13. **Jauerig O.** Zwangsvollstreckungs und konkursrecht. – München, 1987.
14. **Kozyris J., Kerameus K.** Introduction to Greek Law. – Deventer-Boston: Kluwer Law and Taxation Publishers, 1993.
15. **Polster P., Mendlowicz L.** Ontario litigation procedures / Thomson Professional Publishing, 1998.
16. **Lietuvos Respublikos** civilinis kodeksas. – Vilnius, 2000.

SEARCH OF THE PROPERTY OF A DEBTOR IN AN EXECUTION PROCEDURE

Dr. Vigintas Višinskis

Mykolas Romeris University

S u m m a r y

Granting the right of relief, a State assumed the obligation to develop a well functioning system of execution of court decisions. Contrary to the intent of a debtor to conceal his property, in order to avoid a recovery from it, a State should ensure implementation of whole measures providing discovery of property and effective execution of a judicial decision.

Nowadays, a possibility to follow the movement of a property and to pursue for it is getting more complicated. An effective information system could substantially expand efficiency of an execution procedure and reduce its costs.

The article deals with legal regulation of a search of the property of a debtor in execution procedure in Lithuania. Fundamental legal acts providing for the rights of a bailiff to search for a property the debtor is possessing, are: the Code of Civil Procedure and the Law on Bailiffs. The author concludes

that the authority of a bailiff is one of the primary premises, granting an effective search of a property of a debtor.

In the article the author distinguishes several fundamental sources whereof data about the property possessed by a debtor could be received. It is information given by the third persons. The most important data is reserved by the state registry.

Another important information source is data given by a debtor himself. The duty of a debtor to supply data about the property he possesses is provided by the Article 645 of the Code of Civil Procedure. In Lithuania a sanction prescribed for the avoidance to supply data about a disposable property is rather mild, considering the practice of foreign countries. However, by the opinion of the author, really valuable data about a disposable property could be rarely received from a debtor.

According to the Article 658 of the Code of Civil Procedure, after serving or sending a warning to satisfy a judgment, a bailiff may obligate the debtor by the procedure established in Article 645 of this Code to supply data about the property he possesses. By the opinion of the author, the following regulation requires some modifications. A bailiff must be entitled to oblige a debtor to supply data about the property he possesses by the order determined in the Article 645 of the Code of Civil Procedure only on the expiry of a term to enforce the judgment determined by the warning.

The author assumes that legal regulation could be improved by determining an order according to which an activity of a debtor acting under license could be restricted by lifting a license in case that he refuses to supply data required by a bailiff. When searching for the property of a debtor, natural and legal persons acting under the license should be legally entitled to search for a debtor on application of a plaintiff and at the expense. This could result in effective search of a property intentionally concealed by a debtor.

Keywords: civil procedure, enforcement of judgments.